

-
7. Οι 300 των Θερμοπυλών· τρέσαντες;
Εμμανουήλ Μικρογιαννάκης
11. Η Επέμβαση των ΗΠΑ στο Ιράκ: Πολιτική και Στρατηγική Ανάλυση.
Χαράλαμπος Παπασωτηρίου
31. Συρία – Ιράκ: Μία Κατ’ανάγκην Συμμαχία;
Αντώνης Δεριζιώτης
49. Το “Ανεξάρτητο Κόσοβο” και τα Ζητήματα Ασφαλείας του Κράτους του Ισραήλ.
Ιωάννης Θ. Μάζης
54. Η Ισλαμιστική Τρομοκρατία στην Περιοχή της Αλβανίας και της ΠΓΔΜ.
Βιβιάνα Τσιούμα
62. Τα Μικρά Κράτη και η Στρατηγική τους στο Διεθνές Σύστημα: Η Περιπτώσιολογική Μελέτη της Κύπρου.
Ευαγόρου Α. Ευαγόρας
72. Από την «Εθνική Θέση» στην «Συντηρητική Δημοκρατία»: Οι Ιδεολογικές Αναφορές του Ισλαμικού Κινήματος στην Τουρκία.
Κωνσταντίνος Χρ. Γώγος
85. Οι Πόλεμοι του Μέλλοντος: Η Περίπτωση της Σομαλίας και η Κρίση στην Ανατολική Αφρική.
Σωτήριος Σ. Λίβας
94. «Είναι η Θεωρία Ανόητε! Ή Μήπως Όχι;» Οι Διεθνείς Σχέσεις στην Ελλάδα: Ελληνική ή Αμερικανική Κοινωνική Επιστήμη;
Κυριάκος Μικέλης
110. Περί Συντηρητικών και «Νεο-Συντηρητικών»: Μία Συμβολή στην Πολιτική Φιλοσοφία των Διεθνών Σχέσεων.
Ηλίας Ηλιόπουλος
120. Η Λαθρομετανάστευση ως Μορφή Οργανωμένου Εγκλήματος, Απειλή για την Άμυνα και Ασφάλεια του Περιφερειακού Συστήματος της Ε.Ε.
Νίκος Κ. Δεινός

ΒΗΜΑ ΘΕΩΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΛΟΓΟΥ:

151. Μεθοδολογία Συγγραφής μίας Γεωπολιτικής Ανάλυσης. Δομή, Έννοιες και Όροι.
Ιωάννης Θ. Μάζης
156. Νοητικά Σχήματα και Δομικά Στοιχεία της Αφαιρετικής Στρατηγικής.
Νικόλαος Λυγερός

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ:

174. Η γεωπολιτική της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και η Τουρκία
*από τον Μάριο Ευρυβιάδη,
τον Παναγιώτη Κριμπά
και τον Κωνσταντίνο Γρίβα*
179. «Άπομνημονεύματα, ήτοι Ίστορία τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων (1821-1843)»
από τον Ιωάννη Θ. Μάζη

Το “Ανεξάρτητο Κόσοβο” και τα Ζητήματα Ασφαλείας του Κράτους του Ισραήλ

Ιωάννης Θ. Μάζης
Καθηγητής Γεωπολιτικής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Το άρθρο παρουσιάζει τις αντιδράσεις δύο σημαντικών Αμερικανών συντηρητικών αναλυτών όπως αυτές διατυπώθηκαν στο Besa Center of Strategic Studies το φθινόπωρο του 2007 έναντι της πιθανής μονομερούς (από αλβανικής πλευράς) ανακήρυξης της ανεξαρτησίας του Κοσόβου. Οι δύο αναλυτές, λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα γεωστρατηγικά προβλήματα του Ισραήλ, εκτιμούν ότι η δημιουργία του νέου κράτους επιζητά να αποδώσει μέρος της περιοχής του κράτους σε μία βίαιη αλβανο-ισλαμική μειονότητα ελπίζοντας ματαιώς να εξευμενίσει τον ισλαμικό κόσμο, δίδοντας όμως τελικώς, νέα ώθηση στην αυξανόμενη εξάπλωση της ισλαμικής επιρροής στην Ευρώπη. Επίσης θεωρούν ότι παραβλέπεται το γεγονός πως οι ηγέτες του εν δυνάμει κράτους έχουν διαφθαρεί από την τρομοκρατία, την εγκληματικότητα και από τεκμηριωμένες σχέσεις με το διεθνές ισλαμιστικό ιεροπολεμικό κίνημα. Αξιολογούν επίσης ότι μία τέτοια λύση αποδεικνύει μία κυνική μεταμοντέρνα περιφρόνηση για όλες τις διεκδικήσεις που βασίζονται σε ιστορικά δικαιώματα και στην ιδεολογική σπουδαιότητα ενός τμήματος γης για ένα έθνος. Επίσης υπογραμμίζει το ελληνικό ενδιαφέρον, σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής, αναφορικός με μία παρόμοια εξέλιξη.

Λέξεις-Κλειδιά: James Jatras, Serge Trifkovic, Μάρτι Αχυσάαρι, Τζίπι Λίβνι, Κοντολίζα Ράϊς, Κόσοβο, Ισραήλ, βαλκανικό ισλαμιστικό κίνημα.

Ένα από τα σημαντικότερα ισραηλινά πανεπιστημιακά Ινστιτούτα Στρατηγικών Σπουδών του Ισραήλ, το Begin-Sadat Center of Strategic Studies/Bar Ilan University-Tel Aviv φιλοξένησε τον παρελθόντα Σεπτέμβριο σειρά επιστημονικών ημερίδων με επιφανείς εισηγητές και θέμα το «πρόβλημα του Κοσόβου». Το υλικό όμως το οποίο επέλεξε να δημοσιεύσει και να αναρτήσει στο διαδίκτυο ήταν αυτό της εισηγήσεως των κ.κ. **James Jatras**, Διευθυντού του Αμερικανικού Συμβουλίου για το Κόσοβο στην Ουάσινγκτον, και πρώην Διπλωμάτου και Ανώτερου Ερευνητού της US Senate Republican Policy Committee και **Serge Trifkovic**, Υπεύθυνου Σύνταξης για θέματα Εξωτερικών Υποθέσεων της Επιθεωρήσεως «Chronicles: A Magazine of American Culture» που εκδίδεται από το The Rockford Institute και συγγραφέα -του πρόσφατου- «Defeating Jihad: How the War on Terror May Yet Be Won, in Spite of Ourselves».

Οι δύο σημαντικοί αναλυτές υποστηρίζουν σχετικά με την υπόθεση ανεξαρτητοποίησης του Κοσόβου ότι η ισχυρή αμερικανική υποστήριξη για την ανεξαρτησία του Κοσόβου είναι επιζήμια για τα συμφέροντα του Ισραήλ. Θεωρούν ότι: «η αμερικανική θέση βασίζεται στην πεποίθηση ότι η επίλυση της μακροχρόνιας αυτής διαμάχης μπορεί και πρέπει να επιβληθεί στις εμπλεκόμενες παρατάξεις από εξωτερικές δυνάμεις». Επιπλέον, εκτιμούν ότι: «η δημιουργία του νέου κράτους επιζητά να αποδώσει μέρος της περιοχής του κράτους σε μία βίαιη αλβανο-ισλαμική μειονότητα ελπίζοντας ματαιώς να

εξευμενίσει τον ισλαμικό κόσμο, δίδοντας όμως τελικώς, νέα ώθηση στην αυξανόμενη εξάπλωση της ισλαμικής επιρροής στην Ευρώπη.

Επίσης, παραβλέπει το γεγονός ότι οι ηγέτες του εν δυνάμει κράτους έχουν διαφθαρεί από την τρομοκρατία, την εγκληματικότητα και από τεκμηριωμένες σχέσεις με το διεθνές ισλαμιστικό ιεροπολεμικό κίνημα». Αξιολογούν επίσης ότι μια τέτοια λύση «αποδεικνύει μία κυνική μεταμοντέρνα περιφρόνηση για όλες τις διεκδικήσεις που βασίζονται σε ιστορικά δικαιώματα και στην ιδεολογική σπουδαιότητα ενός τμήματος γης για ένα έθνος».

Καταλήγουν δε στο συμπέρασμα ότι: «Το συμφέρον του Ισραήλ είναι να επαναλαμβάνει την ήδη διατυπωθείσα στάση του, ότι οιαδήποτε λύση για το Κόσοβο πρέπει να βασίζεται στη συμφωνία και των δύο αντιπάλων πλευρών. Επιπλέον, η Ισραηλινή κυβέρνηση πρέπει να διακηρύξει ότι δεν θα αναγνωρίσει οιαδήποτε αυτοαποκαλούμενο “κράτος” εκτός και εάν η ανεξαρτησία του επιδοκιμαστεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ».

Ιστορικό

Το ιστορικό της υποθέσεως όπως το παρουσιάζουν οι δύο αναλυτές, στο πανίσχυρο από πλευράς επιρροής στις ΗΠΑ, ισραηλινό think tank, έχει μεγάλο ενδιαφέρον για τούτο το παραθέτω αυτολεξει:

«Υπάρχει ένα μικρό τμήμα διαφιλονικούμενης γης, πλούσιο σε ιστορία αλλά φτωχό από οιαδήποτε άλλη άποψη, της οποίας ο κυρίαρχος πληθυσμός των δύο εκατομμυρίων Μουσουλμάνων θέλει να το μετατρέψει σε ένα ανεξάρτητο, διεθνώς αναγνωρισμένο κράτος. Ενώ η εν λόγω φιλοδοξία υποστηρίζεται από τις Ηνωμένες Πολιτείες, την Ευρωπαϊκή Ένωση και το μεγαλύτερο μέρος της διεθνούς κοινότητας, μία τέτοια πράξη θα άνοιγε το κουτί της Πανδώρας σε γεωπολιτικά, νομικά, ηθικά θέματα και θέματα ασφαλείας και θα δημιουργούσε μία μαύρη τρύπα αναρχίας, ενδημικής διαφθοράς και τρομοκρατίας του ιεροπολεμικού ισλαμιστικού κινήματος (jihadist)».

Προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η περιοχή για την οποία γίνεται λόγος δεν βρίσκεται στην Μέση Ανατολή αλλά στην Ευρώπη. Η κατάσταση του Κοσόβου, της νότιας επαρχίας της Σερβίας (Κόσοβο και Μετόχια) παραμένει αντικείμενο διαμάχης οκτώ χρόνια αφότου περιήλθε στον έλεγχο του ΟΗΕ και του ΝΑΤΟ την άνοιξη του 1999.

Στο προσεχές μέλλον, η Ουάσιγκτον αναμένεται να δώσει την τελική έγκριση προκειμένου να διαχωρίσει το Κόσοβο από την Σερβία και να ιδρύσει ένα ανεξάρτητο κράτος από Μουσουλμάνους Αλβανούς. Ο γύρος διαπραγματεύσεων διάρκειας τεσσάρων μηνών συνεχίζεται έως τις 10 Δεκεμβρίου, με την μεσολάβηση της «Τρόικας»—ΗΠΑ/ΕΕ/Ρωσίας. Οι εν λόγω ομιλίες αποδεικνύονται ανεπιτυχείς στην εύρεση συμβιβαστικής λύσης όπως και οι προηγούμενες προσπάθειες του Μάρτι Αχτισάρι, του πρώην διαμεσολαβητή του ΟΗΕ. Ο κ. Αχτισάρι συνέθεσε ένα σχέδιο, που αποκαλύφθηκε τον Φεβρουάριο του 2007, και το οποίο θα αναγνώριζε την ανεξαρτησία του Κοσόβου, παρά τις αντιρρήσεις της Σερβίας. Μόνο η βεβαιότητα ότι η Ρωσία θα έθετε βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας απέτρεψε την υιοθέτηση του σχεδίου.

Η απιθανότητα συμφωνίας μετά από διαπραγματεύσεις είναι το άμεσο αποτέλεσμα της υπόσχεσης της Ουάσιγκτον να παρέχει ανεξαρτησία στους Αλβανούς οπαδούς της απόδοσης «με τον ένα ή τον άλλον τρόπο» (σύμφωνα με τα λόγια της Υπουργού Εξωτερικών των ΗΠΑ Condoleezza Rice) κάτι το οποίο σημαίνει ότι οι Αλβανοί δεν έχουν κίνητρο να συμβιβαστούν. Η κυβέρνηση Μπους είναι ολόψυχα αφοσιωμένη –τουλάχιστον στον ίδιο βαθμό σε σχέση με την προκάτοχό της- στην υπόθεση των Αλβανών του Κοσόβου. Από την στιγμή που αποκλείστηκε η επιλογή του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ, τα προγνωστικά προβάλλουν εντός τους έτους μία μονομερή διακήρυξη της ανεξαρτησίας του Κοσόβου και της αναγνώρισής του από τις ΗΠΑ, παρά την απουσία Απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ που θα παρέχει μια τέτοια αναγνώριση.

Η Ουάσιγκτον ασκεί πίεση στις χώρες της ΕΕ προκειμένου να σταματήσουν την δεδηλωμένη πολιτική τους να ενεργούν στο πλαίσιο του ΟΗΕ και να ταχθούν στο πλευρό της Ουάσιγκτον. Οι ΗΠΑ επίσης αποβλέπουν στην στήριξη σημαντικών συμμάχων της εκτός της ΕΕ -ο Καναδάς, η Τουρκία και το Ισραήλ είναι μεταξύ των πιο πιθανών υποψηφίων- για να ακολουθήσουν το παράδειγμά της και να προβούν στην αναγνώριση του αυτοαποκαλούμενου κράτους του Κοσόβου.

Το σενάριο μονομερούς ανεξαρτησίας μπορεί να τελειώσει έως τις 10 Δεκεμβρίου, την ημερομηνία που η Τρόικα υποχρεούται να αναφέρει στον Γενικό Γραμματέα το αποτέλεσμα των προσπαθειών της. Οι ΗΠΑ απείλησαν ότι θα αναγνώρισουν το Κόσοβο έπειτα από μονομερή διακήρυξη ανεξαρτησίας, αλλά ευτυχώς, ούτε η διακήρυξη ούτε η αναγνώριση είναι σίγουρη. Πιθανόν η Ουάσιγκτον να συναντούσε εμπόδια στην υλοποίηση του εν λόγω βήματος εάν είχε λόγο να πιστεύει ότι οι άλλες χώρες, και -αξίζει να σημειωθεί- οι πιο στενοί της σύμμαχοι, δεν θα ακολουθούσαν το παράδειγμα των ΗΠΑ.

Ενώ μπορεί να μην είναι άμεσα προφανές στους περισσότερους Ισραηλινούς, η απόφαση της Ιερουσαλήμ να ακολουθήσει την ηγεσία της Ουάσιγκτον μπορεί να αποτελέσει έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες στο εν εξελίξει δράμα. Η πιθανότητα ότι Ισραηλινοί πολιτικοί ηγέτες είναι προετοιμασμένοι να επιδείξουν καθαρή σκέψη και ρεαλισμό, στοιχεία που δυστυχώς λείπουν από την Ουάσιγκτον και να πουν «Όχι» στην απόδοξη του Κοσόβου από την Σερβία μπορεί να είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες στην αποτροπή της Ουάσιγκτον να οπισθοχωρήσει από την αρχή της καταστροφής εν τη γενέσει της».

Οι επιπτώσεις για το Ισραήλ

Οι δύο έγκυροι αυτοί αναλυτές παραθέτουν τα εξής επιχειρήματα εναντίον μίας πιθανής ανεξαρτητοποίησης του Κοσόβου, και μάλιστα με μονομερή ανακήρυξη ανεξαρτησίας από την αλβανοκοσοβαρική πλευρά, η οποία θα έπληττε σοβαρότατα τα ισραηλινά εθνικά συμφέροντα:

1. Θεωρούν ότι θα δημιουργούσε ένα σοβαρό νομικό προηγούμενο μονομερούς ανακηρύξεως Ανεξαρτήτου Παλαιστινιακού κράτους από πλευράς της Παλαιστινιακής Αρχής, ενώ ο διάλογος για το σκοπό αυτό συνεχίζεται.

2. Θεωρούν ότι ανάλογες πρακτικές, θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν στις περιοχές της Ιουδαίας και της Σαμάρειας -που δεν αποτελούν επισήμως τμήματα της ισραηλινής επικράτειας- αλλά και σε περιοχές όπως η νότια Γαλιλαία και τμήματα της Νεγκέβ, όπου οι μη ισραηλίτες έχουν, ή μπορούν ουσιαστικά να αποκτήσουν πλειοψηφία σε τοπικό επίπεδο. Σήμερα ο μουσουλμανικός πληθυσμός του Ισραήλ μόλις υπερβαίνει το 20 τοις εκατό, όπως σχεδόν ισχύει στην περίπτωση της Σερβίας εάν συμπεριληφθεί και το Κόσοβο. Εάν λοιπόν σήμερα οι Αλβανοί μουσουλμάνοι μπορούν να απαιτήσουν απόσχιση από την Σερβία, αναφερόμενοι στα «δεινά του παρελθόντος», ασφαλώς θα μπορούσαν να τους μιμηθούν και οι Άραβες του Ισραήλ αύριο;

3. Αν η Ουάσιγκτον αγνοήσει τις αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας θα υποτιμούσε το δικαίωμα αρνησικυρίας της Ρωσίας. Συνεπώς υποτιμάται εν γένει η ισχύς του βέτο αυτή καθ' αυτή, τουλάχιστον όσον αφορά την προστασία ενός μόνιμου μέλους από μικρότερα κράτη. Δεδομένης δε της συχνότητας των Αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ εναντίον του Ισραήλ που αναχαιτίσθησαν από το βέτο των ΗΠΑ, το πλήγμα της ισχύος του βέτο, αποβαίνει καταστροφική για το Ισραήλ στο μέλλον.

4. Εκτιμούν ότι μία ισλαμική «νίκη» στο Κόσοβο θα διήγειρε απλούστατα την απαίτηση των οπαδών της τζιχάντ για περαιτέρω προνόμια σε άλλες περιοχές.

5. Η δημιουργία ενός δεύτερου ισλαμικού κράτους στα Βαλκάνια (μετά την Βοσνία, η οποία θεωρείται μουσουλμανική χώρα ακόμη, παρά την δημογραφική υπεροχή των Χριστιανικών πληθυσμών) θα ενίσχυε περαιτέρω την αύξηση της ισλαμικής επιρροής στην Ευρώπη η οποία καταλήγει τελικώς εναντίον της πολιτικής ασφαλείας του Ισραήλ στο εσωτερικό της επικράτειάς του.

6. Θεωρούν ότι «εάν η Σερβία μπορεί να στερηθεί την Ιερουσαλήμ της (Σ.Σ. το Κόσοβο) σήμερα, θα μπορούσαν οι Παλαιστίνιοι να διεκδικήσουν από το Ισραήλ την Ιερουσαλήμ (Al Quds) ως πρωτεύουσα ενός ανεξάρτητου Παλαιστινιακού Κράτους».

7. Καταθέτουν ότι η τρομοκρατία και η εγκληματικότητα έχει διαφθείρει κορυφαίους Αλβανούς ηγέτες του Κοσόβου και ότι το παρελθόν τους υποδεικνύει ενδημική αδυναμία να αναπτύξουν μία σταθερή, πολιτισμένη δημοκρατική διακυβέρνηση ενώ θεωρούν ότι «οι σημερινές Πρίστινα και Ροδύενο θυμίζουν τη Γάζα ή τη Ραμάλα- με τεμένη που χρηματοδοτούνται από την Σαουδική Αραβία, ένοπλες πολιτοφυλακές, κ.τ.λ.»

Η ισραηλινή επιρροή

Οι James Jatras και Serge Trifkovic προτείνουν δύο βασικούς τομείς στους οποίους το Ισραήλ μπορεί να παρέμβει καθοριστικά:

1) η ισραηλινή κυβέρνηση να αναδιατυπώσει την θέση της δημοσίως εναντίον μίας έξωθεν επιβεβλημένης λύσεως. Όταν ο τότε Υπουργός Εξωτερικών

της Σερβίας, Vuk Draskovic επισκέφτηκε το Ισραήλ πέρσι, η Ισραηλινή ομόλογός του κυρία Tzipi Livni δήλωσε ξεκάθαρα την αντίθεση του Ισραήλ σε μία επιβεβλημένη λύση. Μπορεί να το ανακοινώσει αυτό στις διμερείς επαφές της με την Ουάσιγκτον και άλλες πρωτεύουσες, ιδίως στην Ευρώπη. Θα ήταν επίσης απαραίτητο για την Κνεσέτ να καταλήξει σε μία απόφαση με αυτόν τον σκοπό.

2) Να ενημερωθούν οι μη πληροφορημένοι υποστηρικτές της ανεξαρτησίας του Κοσόβου στις ΗΠΑ μεταξύ των οποίων υπάρχουν πολλοί πραγματικοί φίλοι και υποστηρικτές του Ισραήλ που δεν έχουν όμως αντιληφθεί ότι η συνηγορία τους μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις για την ασφάλεια του Ισραήλ. Τέτοιου είδους υπέρμαχοι βρίσκονται μεταξύ των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ομάδων δημόσιας πολιτικής και think tanks, υποστηρικτικών οργανισμών και άλλων κέντρων επιρροής που εκπροσωπούν συγκεκριμένα την αμερικανικανο-εβραϊκή κοινότητα, τους φιλελεύθερους, τους νεοσυντηρητικούς και στοιχεία της Χριστιανικής κοινότητας.

Συμπερασματικά οι δύο έγκριτοι αναλυτές, εκτιμώντας ότι η στρατιωτική και αμυντική εμπειρία του Ισραήλ με την τρομοκρατία γίνεται σεβαστή από τους αμερικανικούς τομείς άμυνας, από υπηρεσίες πληροφοριών και ασφαλείας εντός και εκτός κυβερνήσεως, και στους κλάδους της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας, προτείνουν να υπάρχει ενημέρωση από Ισραηλινούς συνομιλητές σε κάθε τέτοιου είδους επαφή με τις αμερικανικές αρχές, ότι η εσφαλμένη λύση ανεξαρτησίας του Κοσόβου θα είχε αρνητικό αποτέλεσμα για το Ισραήλ.

Τα επιχειρήματα αυτά παρουσιάζουν ενδιαφέρον, σε αρκετά τους σημεία «παραλλήλων βίων», για την Ελλάδα και για την Κύπρο. Μη λησμονούμε ότι η Ελλάδα έχει δηλώσει επανειλημμένως πως δεν υποστηρίζει αλλαγές συνόρων, ως «μη αναθεωρητικό» κράτος. Υπάρχει λοιπόν στην περίπτωση του Κοσόβου ένας ισχυρός σύμμαχος των μη αναθεωρητικών ελληνικών θέσεων των βασιζομένων άλλωστε στην διεθνή νομιμότητα. Οι φόβοι του Ισραήλ για το βαλκανικό Ισλαμιστικό κίνημα, ιδιαίτερα δε αυτό με τα ισλαμο-αλβανικά μεγαλοϊδεατικά χαρακτηριστικά, πρέπει να γίνουν σεβαστοί και κατανοητοί από την Αθήνα. Άλλωστε η χώρα μας θα πρέπει να αξιολογήσει πρώτη τις επιπτώσεις που υπομιμνήσκονται από τους δύο αμερικανούς αναλυτές και μάλιστα με μονομερή δήλωση, αυτήν της αλβανοκοσοβαρικής πλευράς.

Μεθοδολογία Συγγραφής μιας Γεωπολιτικής Ανάλυσης Δομή, Έννοιες και Όροι

Ιωάννης Θ. Μάζης
Καθηγητής, Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Περίληψη

Στο κείμενο αυτό προτείνεται μία μεθοδολογία συστηματικής γεωπολιτικής ανάλυσης, προς χρήση των ερευνητών που κάνουν χρήση του γεωγραφικού αυτού αναλυτικού επιστημονικού εργαλείου, με σκοπό την διερεύνηση των διεθνών πολιτικών γεγονότων, των διεθνών σχέσεων και των συναφών με αυτές ανακατανομών ισχύος (αμυντικής, οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής), στο σύνολο των συστημάτων των εθνικών κοινωνικών σχηματισμών του πλανήτη (Εθνικο-κρατικών και εθνοτικών) και των φαινομένων αλλά και των ουτοπιών που επηρεάζουν την συγκρότηση, τη δομή και τις διαδράσεις ισχύος μεταξύ των σχηματισμών αυτών. Δυστυχώς, κάτι ανάλογο δεν έχει προταθεί μέχρι σήμερα στους ερευνητές των πεδίων αυτών του διεθνούς γίγνεσθαι, με αποτέλεσμα οι όροι να χρησιμοποιούνται ανακριβώς, να δημιουργούνται παρερμηνείες και να καταλήγουμε σε επιστημονικούς εκλεκτισμούς στην προσέγγιση των θεμάτων αυτών. Κάτι τέτοιο όμως, δεν αποτελεί, κατ' ουδένα λόγο «μεθοδολογία ανάλυσης».

Λέξεις-Κλειδιά: Γεωπολιτικό Σύμπλοκο, Γεωγραφικό Σύστημα, Υποσύστημα, Υπερσύστημα, Γεωπολιτικές τάσεις-δυναμικές, θετική υποσυστημική συνιστώσα τάση ισχύος, μηδενική υποσυστημική συνιστώσα τάση ισχύος, Εσωτερικό του Συστήματος, Εξωτερικό του Συστήματος.

A. Ο τίτλος του θέματος και η ερμηνεία του

Ο τίτλος ενός θέματος μιας μελέτης γεωπολιτικής αναλύσεως (πρέπει να) ορίζει τα δεδομένα και τα ζητούμενα του προβλήματός μας. Δηλαδή ορίζει:

- 1) **Τα όρια του Γεωγραφικού Συμπλόκου** το οποίο και αποτελεί το γεωγραφικό πεδίο που αφορά την ανάλυσή μας.
- 2) **Τον προς μελέτη χώρο (εσωτερικό ή εξωτερικό) του Συμπλόκου** ο οποίος μας ενδιαφέρει ως πεδίο κατανομής ή ανακατανομής ισχύος, λόγω της δράσεως ενός συγκεκριμένου γεωπολιτικού παράγοντος.
- 3) **Τον προαναφερθέντα γεωπολιτικό παράγοντα** του οποίου η συμπεριφορά δύναται να επηρεάσει την κατανομή ισχύος στο εσωτερικό ή και στο εξωτερικό του δεδομένου Γεωγραφικού Συμπλόκου.

Παράδειγμα Θέματος:

«Η γεωπολιτική του ισλαμιστικού κινήματος στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή».

Ανάλυση τίτλου θέματος:

- 1) Τα όρια του Γεωγραφικού Συμπλόκου προσδιορίζονται στον όρο «**Ευρύτερη Μέση Ανατολή**».
- 2) Ο προς μελέτη Χώρος του Συμπλόκου είναι το «**εσωτερικό**» του γεωγραφικού Συμπλόκου της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής και φαίνεται από το «**στην**» δηλ. «**Εις την...**», «**εντός των ορίων της...**».
- 3) Ο οριζόμενος γεωπολιτικός παράγων είναι το «ισλαμιστικό κίνημα».

B. Η Ανάλυση

Φάση 1^η

Στη φάση αυτή προσδιορίζουμε τα όρια των Γεωπολιτικών Συστημάτων εντός των οποίων θα επεξεργασθούμε τη δράση ή τις δράσεις του οριζόμενου στον τίτλο του θέματος, Γεωπολιτικού Παράγοντος.

Έχουμε τρεις κλίμακες Συστημάτων οριζόμενες ως προς το εύρος του γεωγραφικού χώρου αναφοράς των:

- 1) **Τα Υποσυστήματα**, τα οποία αποτελούν υποσύνολα των Συστημάτων.
- 2) **Τα Συστήματα** τα οποία αποτελούν το κύριο προς εξέταση Γεωγραφικό Σύμπλοκο.
- 3) **Τα Υπερσυστήματα**, τα οποία εμπεριέχουν -ως υποσύνολο- το κύριο εξεταζόμενο Σύστημα ή και άλλα, τα οποία όμως δεν αφορούν την εξέτασή μας.

Για να ορίσουμε όμως με όρους γεωγραφικού εύρους τα ανωτέρω Συστήματα απαιτείται και ένα ποιοτικό χαρακτηριστικό το οποίο θα προσδιορίσει -με την ύπαρξή του, τις μορφές του, τη δράση του και το βαθμό επιρροών του- το εύρος των γεωγραφικών χώρων των προαναφερθέντων Συστημάτων. Χωρίς το ποιοτικό αυτό χαρακτηριστικό και τα επι μέρους χαρακτηριστικά του δεν είναι δυνατός, αλλά δεν έχει και νόημα, ο προσδιορισμός των τριών προαναφερθέντων κλιμάκων Συστημάτων.

Παράδειγμα ορισμού Συστημάτων:

Στο προαναφερθέν θέμα τα όρια των Συστημικών κλιμάκων ορίζονται ως εξής:

- 1) **Σύστημα:** Είναι το Γεωγραφικό Σύμπλοκο της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής, όχι μόνο διότι αυτό δίδεται στον τίτλο, πράγμα που αποτελεί ήδη θεμελιώδες κριτήριο, αλλά και από το γεγονός ότι ο «Γεωπολιτικός παράγων» που είναι το «ισλαμιστικό κίνημα» υπάρχει,

δρα και επηρεάζει το σύνολο του γεωγραφικού χώρου του Συμπλόκου.

2) Υποσυστήματα:

- i) Το **«ισλαμιστικό κίνημα του Μαγκρέμπ»** αποτελεί ένα Υποσύστημα λόγω των ιδιαιτεροτήτων του οι οποίες ανάγονται στο πολιτισμικό, οικονομικό, πολιτικό και οργανωσιακό χαρακτήρα του Ισλάμ στη γεωγραφική αυτή περιοχή.
- ii) Το **«ισλαμιστικό κίνημα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής¹»** για τους ίδιους λόγους.
- iii) Το **«Αφγανοπακιστανικό και Ιρανικό Ισλαμιστικό κίνημα»**.

3) Υπερσύστημα:

Ως Υπερσύστημα μπορεί να ορισθεί ο Διεθνής Daar al-Islam (Οίκος του Ισλάμ) δηλ. το Γεωγραφικό Σύμπλοκο εκείνο που εμπεριέχει τις γαίες του Ισλάμ διεθνώς οι οποίες κατοικούνται από ισλαμικούς πληθυσμούς και ο Daar al-Sulh (Οίκος της Συνύπαρξης) όπου κατοικεί ανενόχλητη -κατά το μάλλον ή ήτον- η ισλαμική διασπορά (Π.χ. Ευρώπη, Η.Π.Α. Αυστραλία).

Αφού ορίσουμε τις τρεις κλίμακες των Συστημάτων θα πρέπει να προσδιορίσουμε τα υπό εξέταση πεδία γεωπολιτικής επιρροής του «γεωπολιτικού παράγοντος» του τίτλου μας. Δηλαδή θα πρέπει να καθορίσουμε για ποιο συνδυασμό εκ των τεσσάρων πεδίων (γεωπολιτικών πυλώνων) θα εξετάσουμε τις επιρροές του «γεωπολιτικού παράγοντος» μας στο πλαίσιο πάντα της επιλεγμένης Συστημικής κλίμακας (π.χ. στο επίπεδο του «Συστήματος»).

Παράδειγμα:

Θα εξετασθούν οι επιρροές του ισλαμιστικού κινήματος στα τρία προαναφερθέντα Υποσυστήματα και ειδικά στους «πυλώνες» της Άμυνας, της Οικονομίας και της Πολιτικής. Ή στους πυλώνες του Πολιτισμού και της Οικονομίας ή στους Πυλώνες του Πολιτισμού, της Πολιτικής και της Άμυνας ή ακόμη και στους τέσσερις πυλώνες²: i) της Άμυνας, ii) της Οικονομίας, iii) της Πολιτικής και του iv) Πολιτισμού/Πληροφορίας.

Φάση 2^η

Στη φάση αυτή θα προσδιορίσουμε τις **γεωπολιτικές τάσεις-δυναμικές** για ένα έκαστο των εξετασθέντων υποσυστημάτων. Οι τάσεις αυτές προσδιορίζονται μόνο και αποκλειστικά με όρους «ισχύος». Απαντούν δε στα εξής ερωτήματα:

1^{ον}) Σε ποιους πυλώνες κατισχύει ο «γεωπολιτικός παράγων» που εξετάζουμε (για το δικό μας παράδειγμα το «ισλαμιστικό κίνημα») και συνεπώς καθορίζει ήδη ή δύναται να καθορίσει τη συμπεριφορά τους στο πλαίσιο του εκάστοτε Υποσυστήματος. Αυτή η μορφή του συμπεράσματος ορίζεται ως **«θετική υποσυστημική συνιστώσα τάση ισχύος»** του «γεωπολιτικού παράγοντος» στο «Εσωτερικό του Συστήματος».

2^{ον}) Σε ποιους πυλώνες απορροφάται η επιρροή του «γεωπολιτικού παράγοντος» και ως εκ τούτου δεν επηρεάζει τη συνολική συμπεριφορά του υποσυστήματος. Αυτή η μορφή του συμπεράσματος ορίζεται ως **«μηδενική υποσυστημική συνιστώσα τάση ισχύος»** του «γεωπολιτικού παράγοντος» στο «Εσωτερικό του Συστήματος».

Γ. Η Σύνθεση

Η Σύνθεση είναι η διαδικασία που αφορά την εύρεση της **Συνισταμένης τάσεως ισχύος** του δεδομένου Γεωπολιτικού παράγοντος σε τελική συστημική κλίμακα. Αν δηλαδή έχουμε εξύρει και προσδιορίσει τις επί μέρους συνιστώσες ισχύος (του γεωπολιτικού μας παράγοντος) σε επίπεδο Υποσυστήματος και το ζητούμενο είναι η Συνισταμένη σε συστημική κλίμακα επιπέδου Συστήματος τότε η φάση της Σύνθεσης θα αρχίσει στο επίπεδο του Συστήματος. Αν η ζητούμενη συνισταμένη είναι σε επίπεδο Υπερσυστήματος, τότε η φάση της Σύνθεσης θα αρχίσει μετά το πέρας της Αναλύσεως των συνιστώσων του Συστήματος.

Δ. Συμπεράσματα

Το τελευταίο μέρος της μελέτης αποτελεί η φάση των συμπερασμάτων. Εδώ καλούμεθα να περιγράψουμε τις γεωπολιτικές δυναμικές στις οποίες υποβάλλει η «Συνισταμένη της ισχύος», του υπό εξέταση «γεωπολιτικού παράγοντος», την συμπεριφορά του εξετασθέντος Συστήματος, στο περιβάλλον του Υπερσυστήματος.

Πρέπει να τονίσουμε το εξής: Στη φάση αυτή της μελέτης, όπως και σε οποιαδήποτε άλλη φάση της ως άνω γεωπολιτικής αναλύσεως δεν καταθέτουμε προτάσεις. Ανακαλύπτουμε δομές, δράσεις, λειτουργίες, επιρροές, μορφές, δυναμικές του γεωπολιτικού παράγοντος και τις περιγράφουμε. Όπως περιγράφουμε και τις εξ αυτών συμπεριφορές του Συστήματος.

Οι προτάσεις, δεν αποτελούν αντικείμενο της Γεωπολιτικής Αναλύσεως. Αποτελούν αντικείμενο της Γεωστρατηγικής προσεγγίσεως η οποία μπορεί να γίνει, μόνον εφόσον μας ζητηθεί και εκμεταλλεζόμενη τα αποτελέσματα της προηγηθείσας γεωπολιτικής αναλύσεως.

Σημειώσεις

¹ Με τον ορισμό του John Foster Dulles του 1977. Δηλ. Αραβική Χερσόνησος, Εμιράτα, Αίγυπτος, Ισραήλ, Συρία, Λίβανος Ιορδανία, Ιράκ, Τουρκία.

² Σ.Σ. Οι πυλώνες αυτοί ταυτίζονται με τις τέσσερις μορφές ισχύος: την αμυντική, την οικονομική, την πολιτική και την πολιτισμική ισχύ.

Ιωάννης Θ. Μάζης

**Η γεωπολιτική της Ευρύτερης
Μέσης Ανατολής και η Τουρκία**

Λιβάνης, Αθήνα 2008

σσ. 410, 46 τετράχρωμοι κάρτες

ISBN 978-960-14-1627-4

*από τον Δρα Μάριο Ευρυβιάδη
Επίκουρο Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου, Αθήνα.*

Ο καθηγητής Ιωάννης Μάζης προσέφερε με το βιβλίο του αυτό ένα ρηξικέλευθο εργαλείο ανάγνωσης της σημερινής Γεωπολιτικής δυναμικής που χαρακτηρίζει το γεωγραφικό σύμπλοκο της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής, τους γεωστρατηγικούς προσανατολισμούς της σύγχρονης νεο-οθωμανικής Τουρκίας και τις γεωπολιτικές πιέσεις που θα δεχθεί το δίπολο Ελλάδα - Κύπρος τα προσεχή είκοσι χρόνια.

Η ανάλυσή του είναι βασισμένη στους πυλώνες της Άμυνας, της Οικονομίας και της Πολιτικής, τα στοιχεία των οποίων αντλεί από αξιόπιστες αγγλοσαξωνικές, γαλλικές και γερμανικές πηγές, ενώ ένα μεγάλο μέρος τους προέρχεται από πρωτότυπες τουρκικές πηγές, εντελώς όσο και αδικαιολόγητα, άγνωστες στην ελλαδική και κυπριακή πραγματικότητα.

Ο λόγος γίνεται για την θεωρητική προσέγγιση που γίνεται από τον -επί δεκαετία- σύμβουλο του κ. Ερντογάν για θέματα εξωτερικής πολιτικής, καθηγητή κ. Αχμέτ Νταβούτογλου. Η σκέψη του Νταβούτογλου, όπως μας αποκαλύπτει ο Μάζης «διαλεγόμενος» μαζί του, τείνει να διαμορφώσει στη σημερινή νεο-ισλαμική Τουρκία το νεο-οθωμανικό και επεκτατικό της χαρακτήρα. Με τον τρόπο αυτό ο συγγραφέας καθιστά σαφές την τάση απομάκρυνσης της γείτονος από τις ευρωπαϊκές πολιτικές και κοινωνικές αξίες, η οποία δεν αποτελεί δήθεν «καθυστέρηση» στον εκσυγχρονισμό, αλλά βαθύτατη εθνικο-ιδεολογική προσήλωση της Άγκυρας υπό το νέο ισλαμικό καθεστώς της.

Με τον τρόπο αυτόν καταρρίπτει απολύτως νηφάλια και αβίαστα το μύθο των «κακών πασάδων» και των «καλών ισλαμιστών» που ταλανίζει και αποπροσανατολίζει επί χρόνια την ελλαδική και κυπριακή εξωτερική πολιτική και οδηγεί σε επιλογές τύπου «Ανάν».

Παρουσιάζοντας ακόμη τα οικονομικο-πολιτικά χαρακτηριστικά του Συστήματος της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής (ενεργειακά κοιτάσματα, αγωγοί πετρελαίου και φυσικού αερίου, ενεργειακοί σχεδιασμοί Ρωσίας, Κίνας και Ισραήλ) αλλά και τη σημασία των υδατινών αποθεμάτων (Τίγρις, Ευφράτης, Λιτάνι) όπως και των εθνοφυλετικών εστίων αποσταθεροποίησης ή κρατογένεσης (κουρδικό, Βόρειο Ιράκ) αποκωδικοποιεί την πολιτική των δυτικών δυνάμεων στον αγώνα επιρροής τους στην περιοχή.

Η προσέγγιση του Μάζη είναι εξαιρετικά χρήσιμη, και «αποστειρωμένη» από οποιαδήποτε χαρακτηριστικά ιδεοληψίας ή εθνικισμών, φαινόμενα άλλωστε, τα οποία απεχθάνεται η γεωπολιτική ανάλυση. Είναι ένα αποκαλυπτικό και διεισδυτικό εργαλείο για όσους θέλουν να αντιληφθούν τις υπόγειες διεργασίες του Μεσανατολικού κυκεώνα.

*από τον Δρα Παναγιώτη Κριμπά
Λέκτορα στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης*

Ο Μάζης, σε αυτό το από κάθε άποψη άρτιο και ιδιαίτερα προσεγμένο πόνημα, δεν διδάσκει απλώς ακαδημαϊκό και ερευνητικό ήθος. Και αυτό φαίνεται από τη θέση που επιφυλάσσει στους ακαδημαϊκούς του συνεργάτες στον αυστηρότατο υπομνηματισμό του, από την ακρίβεια και την αυστηρότητα των αναφορών στις πηγές του, καθώς και από τη διασταύρωση και επεξεργασία τους.

Διδάσκει κυρίως, ακόμη μια φορά, μεθοδολογία γεωπολιτικής ανάλυσης, και μάλιστα στην περιοχή της ευρύτερης Μέσης Ανατολής. Πρωτίστως ορίζει τα γεωπολιτικά υποσυστήματα που συγκροτούν το πεδίο της μελέτης του, αλλά και δηλώνει, με το αντί-προλόγου κείμενό του, το ζητούμενο: τη μελλοντική θέση της Ελλάδος στο υπερσύστημα Ασίας – ευρύτερης Μέσης Ανατολής, όπως και στο σύστημα της ευρύτερης Μέσης Ανατολής. Κατόπιν προσδιορίζει και μελετά τις εστίες αποσταθεροποίησης του υπερσυστήματος και του συστήματος εντάσσοντάς τα στα αντίστοιχα υποσυστήματά τους.

Ως κέντρα αποσταθεροποίησης προσδιορίζει: i) τη ρευστή γεωπολιτική μορφή του «Νέου Ιράκ» μετά την αγγλοαμερικανική επέμβαση το Μάρτιο του 2003, ii) το σιιτικό ισλαμιστικό κίνημα, και iii) την ισραηλινοπαλαιστινιακή θερμή ρήξη. Ως υποσυστήματα των ανωτέρω ορίζει τους άξονες: α) Τουρκία-Ιράν-Συρία-Ιρακινό Κουρδιστάν, β) Ιράν-Συρία-Λίβανος-Γάζα, και γ) Ισραήλ-Τουρκία-Συρία-Ιράν. Το υπερσύστημα που διακρίνεται μεθοδολογικά στο κείμενο εμπεριέχει τον άξονα Ρωσία-Ιράν-Κίνα.

Εξαιρετικά ενδιαφέρουσα είναι η συμβολή του πονήματος στην παρουσίαση της αναδυομένης κυρίαρχης νεοοθωμανικής ιδεολογίας στη γείτονα Τουρκία, η οποία, δια της γραφίδος του καθηγητού και συμβούλου επί θεμάτων εξωτερικής πολιτικής του κ. Ερντογάν, κ. Αχμέτ Νταβούτογλου ανατρέπει μύθους και «παραδόσεις» της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής αλλά και σημαντικής μερίδας της ελληνικής κοινής γνώμης. Ο Μάζης διαλέγεται με τον Νταβούτογλου και τους τούρκους «συνομιλητές» του, είτε αυτοί είναι πολιτικοί, είτε έγκριτοι τούρκοι δημοσιογράφοι (π.χ. Τσενγκιζ Τσαντάρ κ.λπ.).

Η περιγραφόμενη αυτή ιδεολογικοστρατηγική «μετατόπιση» της Τουρκίας προς τον μπουσικό «άξονα του κακού» δεν αφήνει ανεπιτήρεστη την Ιερουσαλήμ η οποία, οσημέραι, αντιλαμβάνεται τον πολλαπλασιασμό των πιθανοτήτων ισλαμοποίησης της γεωστρατηγικής θέσης της Τουρκίας και ανησυχεί ιδιαίτερος. Εδώ ο συγγραφέας ανακαλύπτει ένα προφανές πεδίο δραστηριότητας της ελληνικής διπλωματίας προς την κατεύθυνση της ειρήνης και της προσφοράς διεξόδων ασφαλείας προς την Ιερουσαλήμ.

Ο συγγραφέας θεωρεί τον πόλο του νέου Ιράκ ως γενεσιουργό αίτιο ανακατατάξεων στην περιοχή. Συνδέει το οξυμένο κουρδικό ζήτημα με την υπόθεση των υδάτων του Τίγρητος και του Ευφράτη όπως και της κατανομής των, ιδιαιτέρως προς τη Συρία και το Ισραήλ, με την υπόθεση του Κιρκούκ και των κοιτασμάτων του, αλλά και με τον καταλυτικό ρόλο που διαδραματίζει πλέον το σιιτικό ισλαμιστικό κίνημα μέσω της Λιβανικής Χεζμπολά, και της Παλαιστινιακής Χαμάς στη Γάζα. Αυτή η προσέγγιση αναδεικνύει το ρόλο του Ιράν στην περιοχή ως νέου διεθνούς πόλου ισχύος εν τη γενέσει του, κυρίως μετά την πιθανή απόκτηση πυρηνικού όπλου. Το ενδεχόμενο αυτό όμως δημιουργεί αόριστες πιέσεις προς την Ιερουσαλήμ η οποία είναι έτοιμη να επανακαθορίσει τις παραδοσιακές της συμμαχίες και γεωστρατηγικές της στάσεις.

Η χαρτογραφική παρουσίαση των ενεργειακών κοιτασμάτων του Ιράκ, των διελύσεων των πάσης φύσεως υδρογονανθράκων, των πολύπλοκων εθνοφυλετικών συγκροτήσεων των χωρών της Μέσης Ανατολής και των λοιπών γεωπολιτικών Συστημάτων και υποσυστημάτων της περιοχής, καθώς και η αξιολόγησή τους σε διεθνές επίπεδο, είναι πολύτιμες για την εξαγωγή συμπερασμάτων από τον αναγνώστη. Άλλωστε, η προσεκτική τους χρήση και αναφορά εντός κειμένου στα ενδεδειγμένα σημεία καθιστά τη μελέτη του εξαιρετικού αυτού πονήματος απολύτως αποδοτική και πρόσφορη στην αποκωδικοποίηση αυτού του μεσανατολικού γεωπολιτικού και γεωστρατηγικού κουβαριού. Είναι ένα αποστειρωμένο από ιδεοληπτικούς και εθνικιστικούς ιούς έργο που προτρέπει σε νηφάλια, ορθολογική σκέψη.

από τον Δρα Γεωπολιτικής Κωνσταντίνο Γρίβα

Ως ο Έλληνας εισηγητής της σύγχρονης συστημικής γεωπολιτικής ανάλυσης, την οποία ορίζει ως την πρώτη και απαραίτητη φάση της ακολουθούσας γεωστρατηγικής εκτίμησης και γεωστρατηγικού σχεδιασμού, ο Καθηγητής Ι. Μάζης χρησιμοποιεί την γεωγραφική αυτή αναλυτική μέθοδο για να προβεί στην αποκωδικοποίηση του γεωπολιτικού λαβυρίνθου της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής.

Η «αφήγηση» που υποδηλώνει ο σύγχρονος όρος της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής δεν αφήνει αδιάφορο τον συγγραφέα. Από την περίοδο πριν το 1940, όπου εν πολλοίς η περιοχή ονομάζονταν «εγγύς Ανατολή», την μετέπειτα περίοδο του 1957 και εντεύθεν όπου σύμφωνα με την ορολογία του Τζών Φόστερ Ντάλες ονομάστηκε «Μέση Ανατολή» και τη σημερινή περίοδο, από το 2005 και εντεύθεν, όπου κατά τον ορισμό της Κοντολίζα Ράις ονομάστηκε «Ευρύτερη Μέση Ανατολή», ο κοινός παρονομαστής έχει σταθερά δύο συνιστώσες: α) τον χώρο του Κεντρικού Ισλάμ και β) τους ενεργειακούς πόρους της περιοχής.

Η μέριμνα του συγγραφέα παραμένει διακριτικά, αλλά σταθερά η ελληνική εξωτερική πολιτική όπως διαμορφώνεται αλλά και όπως πρέπει να διαμορφωθεί, στην ευαίσθητη αυτή περιοχή. Δεν φωνασκεί, ούτε χρησιμοποιεί συναισθηματικά

φορτισμένους όρους και περιγραφές. Η προσέγγισή του είναι προσεκτική και βασίζεται σε πρωτογενείς (αμετάφραστες μέχρι σήμερα) τουρκικές πηγές αλλά και αγγλοσαξωνικές, γαλλικές, αραβικές και ισραηλινές πηγές με τις οποίες ο συγγραφέας διαλέγεται εμβριθώς και καλόπιστα. Δεν προσπαθεί να κάνει «γεωπροπαγάνδα» αλλά ασκεί πολύ προσεκτικά την προσγειωμένη και αποστειρωμένη γεωπολιτική του μέθοδο, αναδεικνύοντας τις ουσιαστικές τάσεις και σχεδιασμούς σημαντικών συντελεστών του διεθνούς γίνεσθαι.

Αποκαλύπτει τα βαθύτερα, όσο και ισχυρά, οικονομικά συμφέροντα των «διαφωνούντων» με την αγγλο-αμερικανική επέμβαση στο Ιράκ το 2003, τα οποία τους οδήγησαν να επιλέξουν αυτήν την στάση, αναδεικνύοντας παράλληλα και τα αίτια που οδήγησαν το δίπολο της «Ειδικής Σχέσεως» Λονδίνου-Ουάσιγκτον, στην μοιραία απόφασή τους το Μάρτιο του 2003. Η γεωγραφική και οικονομικοπολιτική ανάλυση των ιρακινών πετρελαϊκών κοιτασμάτων του Μάζι, ρίχνει άπλετο φώς στο γεωπολιτικό τοπίο της περιοχής και απαλάσσει τη σκέψη από ιδεοληπτικές, προσηλωσικές προσεγγίσεις που πάντα υπεριοχύουν στις συναισθηματικού τύπου προσεγγίσεις παρομοίων γεγονότων.

Συνδέει την οικονομική αυτή υποδομή με το τεραστίων διαστάσεων γενοκτονικό φρικώδες έγκλημα της σανταμικής περιόδου (1988) κατά των Κούρδων του Βορείου Ιράκ, που έφερε την κωδική ονομασία «Άνφαλ» (*Ta Láφυρα*, Ιερόν Κοράνιον) και κόστισε τη ζωή σε 180.000 Κούρδους. Δυστυχώς, στη χώρα μας, ουδέποτε το έγκλημα αυτό ανεφέρθη διότι όπως φαίνεται οι ζωές των Κούρδων θυσιάσθηκαν στο βωμό μίας κακώς νοούμενης διπλωματικής αβρότητας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η έγχρωμη χαρτογραφική υποστήριξη όλων των δεδομένων είναι εντυπωσιακή όσο και χρήσιμη. Οι πηγές (Helsinki Watch) απολύτως αξιόπιστες. Με τον τρόπο αυτό ρίχνει άπλετο φώς στην πολιτική των γειτονικών κρατών (Ιράν, Συρία, Τουρκία) αλλά και των ΗΠΑ, της ΕΕ και του ΟΗΕ. Τα συμπεράσματα και οι προτάσεις καταφθάνουν αβίαστα, όσο και ραγδαία, στη σκέψη του αναγνώστη καταυγάζοντας το κυνικό πλαίσιο των γεωστρατηγικών σχεδιασμών των διεθνών δρώντων και απαλλάσσοντάς μας από λανθασμένες εντυπώσεις.

Καθορίζει τα κομβικά σημεία των εκκολαπτομένων γεωστρατηγικών αξόνων των «αξονικών» δρώντων της περιοχής, ανατρέποντας μύθους, όπως αυτούς της τουρκο-ισραηλινής ή αμερικανο-τουρκικής ευδαιμόνος συνεργασίας. Στο μέρος αυτό η χρήση των αμερικανικών και τουρκικών, όσο και ισραηλινών πηγών είναι άκρως ενδιαφέρουσα. Ιδίως ο ιδεολογικός επαναπροσδιορισμός της νεο-οθωμανίζουσας γείτονος Τουρκίας, μέσα από τη σκέψη του Καθηγητή Αχμέτ Νταβούτογλου, συμβούλου του κ. Ερντογάν από το 2000 και εντεύθεν, αποκαλύπτει σαφώς τις τάσεις του μετακεμαλικού γεωστρατηγικού σχεδιασμού της Τουρκίας καταρρίπτοντας και πάλι μύθους περί «καλών ισλαμοδημοκρατιών» και «κακών στρατηγών», οι οποίοι ταλανίζουν την ελληνική δημόσια γνώμη αλλά και την ελληνική εξωτερική πολιτική.

Η εξαιρετικά διεισδυτική αυτή μελέτη, πλαισιώνεται και ολοκληρώνεται, ως οφείλει κάθε συνεπής γεωπολιτική ανάλυση της περιοχής, από τα ζητήματα που αποτελούν την «ηθική» και πολιτική θρυαλλίδα των αλυσιδωτών εκρήξεων στην Ευρύτερη Μέση Ανατολή: την ισραηλο-παλαιστινιακή διένεξη με τις νέες μορφές της. Κοντολογίς το Λιβανικό ζήτημα και τον Ιρανο-συριακό ρόλο στη δημιουργία

εστιών αποσταθεροποίησης στο ευρύτερο γεωπολιτικό σύμπλοκο του Συστήματος της Ευρύτερης Μέσης Ανατολής που εμπεριέχει και τους γεωπολιτικούς ρόλους Ρωσίας και Κίνας.

Είναι σαφής η πρόταση που διατρέχει, ως αόρατο αλλά ισχυρό νήμα, ολόκληρο αυτό το άκρως ενδιαφέρον, μακράν κάθε εθνικιστικής εμμονής αλλά και ατσάλινης λογικής, πόνημα: η Ελλάδα πρέπει να αναλάβει το μεσολαβητικό της ρόλο στην περιοχή, εφόσον το διπλωματικό της καταπίστευμα στον αραβομουσουλμανικό κόσμο είναι σημαντικό και δύναται να το αξιοποιήσει βελτιώνοντας ταυτόχρονα το πνεύμα και τις σχέσεις συνεργασίας της με το Ισραήλ. Άλλωστε, ελάχιστες χώρες στον κόσμο, όπως η χώρα μας, μπορούν να καυχηθούν πως δεν τους κυνηγούν σκιές κάποιων ισραηλιτών νεκρών στα γερμανικά στρατόπεδα του αίσχους... Ελάχιστες χώρες στον κόσμο μπορούν να καυχηθούν ότι οι πολίτες της πέθαναν δίπλα-δίπλα μ' αυτούς που καταδίκασε η σατανική ναζιστική λαίλαπα γιατί απλώς έκαναν το σφάλμα να γεννηθούν...

Νικόλαος Σπηλιάδης

**«Απομνημονεύματα, ἤτοι Ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν
Ἑλλήνων (1821-1843)»**

**Πρώτη πλήρης κριτική ἔκδοσις ἐκ τῶν χειρογράφων τοῦ συγγραφέως
εἰσαγωγή καὶ εὔρετήρια Παναγιώτου Φ. Χριστοπούλου.
Τύποις: Ἀρχεὶα τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας
Ἰνστιτούτο Διεπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Ανάπτυξης Χαρίλαος Τρικούπης
Τόμοι 1 – 6, Ἀθῆναι, 2007**

ἀπό του Ἰωάννη Θ. Μάζη, Πρόεδρο Ἐπιστημονικοῦ Συμβουλίου Ι.Α.Α.

Ἐνα λίαν σημαντικό ἔργο, ἡ πλέον ἐκτεταμένη, τεκμηριωμένη καὶ ἀντικειμενικὴ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, πού θά ἀποτελεῖ στο ἐξῆς σημεῖο ἀναφορᾶς γιὰ τὰ προηγηθέντα τῆς συγκροτήσεως τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ συγκρότηση αὐτῆ καθ' ἑαυτήν, βλέπει τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος ἐνάμιου αἰῶνα μετὰ τὴ συγγραφὴ του.

Ὁ συγγραφεὺς Νικόλαος Σπηλιάδης (Τρίπολις 1785 – Ναύπλιον 1867) ἔζησε καὶ ἐργάσθηκε ὡς στέλεχος καὶ διευθυντῆς ἑλληνικῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων στὴν Κωνσταντινούπολη (1805 – 1810, 1819 – 1821) καὶ στὴν Ὁδησσό (1810 – 1819), ὑπῆρξε πολὺγλωσσος (τουρκικά, γαλλικά, ἰταλικά καὶ πιθανῶς ρωσικά), καθ' ὅσον γνωρίζουμε δὲ δὲν ἔκαμε συστηματικὲς σπουδές, ἐκτὸς τῆς μαθητείας του κοντὰ στὸν μοναχὸ Ἡσαΐα Καλλαρᾶ, στο Ἄργος. Ὑπῆρξε, λοιπόν, αὐτοδίδακτος. Ἐνῶ προετοιμαζόταν καὶ ὅταν ἄρχισε ὁ Ἀγῶνας, ἐγκατέλειψε τὰ πάντα καὶ ἀφοσιώθηκε σ' αὐτὸν πάσῃ δυνάμει. Ἐν τῷ μεταξύ, μέσῳ τῆς γαλλικῆς ἀπέκτησε εὐρύτατη παιδεία, τὴν παιδεία τῶν ἐγκυκλοπαιδιστῶν καὶ τοῦ διαφωτισμοῦ, μετέφρασε δὲ ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ ἐξέδωσε στοὺς Ναύπλιο κατατὴ διάρκεια τοῦ Ἀγῶνα δύο πολὺ ἐπίκαιρα βιβλία, πού ἦταν πολὺ σημαντικὰ πολιτικὰ ὄπλα ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἐποχὴ. Τὰ βιβλία αὐτά, πού συνοδεύονται ἀπὸ γλαφυρὰ προλεγόμενα καὶ σχόλια τοῦ μεταφραστοῦ, εἶναι τὰ ἐξῆς:

1) *Les Cabinets et les peuples depuis 1815 jusqu' à la fin de 1822*. Par M. Bignon. 3ème éd. Paris 1823 [Μετάφρασις καὶ ἔκδοσις Σπηλιάδου, μαζί μὲ τὸ περὶ Ἑλλάδος ὑπόμνημα τοῦ Σατωμπριάν, Ναύπλιον 1823].

2) *La morale appliquée à la politique, pour servir d'introduction aux observations sur les mœurs françaises au dix-neuvième siècle*. Par E. Jouy. Paris 1822 [Μετάφρασις καὶ ἔκδοσις Σπηλιάδου, Ναύπλιον 1828, τόμοι δύο].

Τὸ μεγάλο, ὅμως, ἔργο τῆς ζωῆς του εἶναι τὸ παρουσιαζόμενον σήμερον ἐν τῷ συνόλῳ του, τὰ *Απομνημονεύματα, ἤτοι ἡ Ἱστορία τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων*.

Για τὴ συγγραφὴ τοῦ ἐργάσθηκε ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Ἀγῶνος, κρατῶν σημειώσεις, ἀντιγράφων ἔγγραφα, ἀφοῦ εἶχε στὴ διάθεσή του ὅλα σχεδὸν τὰ κρατικὰ ἀρχεῖα, ιδίως κατὰ τὴν καποδοστριακὴ περίοδο, συλλέγων πληροφορίες ἀπὸ διάφορες πηγές καὶ ἀλληλογραφῶν μὲ διάφορα ἀξιόπιστα πρόσωπα, γιὰ νὰ διασταυρώσει καὶ νὰ ἐλέγξει τὰ γεγονότα. Ὁ πυρήνας τῆς ἱστορίας τοῦ σχηματιζόταν προοδευτικῶς ἀπὸ ὅσα γνώρισε ἐξ αὐτοψίας, δραστηριοποιούμενος εἰς τὸ κέντρον τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, διατηρῶν προσωπικὴν γνωριμίαν μὲ ὅλους ἐκείνους ὅσοι ἔπαιξαν κάποιο ρόλο στὰ τεκταινόμενα καὶ καταλαμβάνων πολιτικὴς θέσεις ἐτερόκλητες καὶ κάθε φορὰ ὅλο καὶ περισσότερο σημαντικῆς. Πολλὲς φορές ἀναφέρεται σὲ προσωπικὲς μαρτυρίες διαφόρων προσώπων ἐπὶ σημαντικῶν θεμάτων, ἐπικαλούμενος καὶ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τρίτων, ἐφ' ὅσον ὑπῆρξαν παρόντες. Οἱ πληροφορίες τοῦ διασταυρῶνονται καὶ μὲ ἔντυπες πηγές (ἐφημερίδες, περιοδικὰ, βιβλία, ἑλληνικὰ καὶ ξένα), οἱ ὁποῖες κρίνονται ἐπιμελῶς γιὰ τὴν ἀξιοπιστία τους.

Τὰ ἀποσπάσματα ξενογλώσσων ἐγγράφων καὶ ἄλλων κειμένων μεταφράζονται στὰ ἑλληνικὰ πάντοτε, ἐκτὸς ἐλαχίστων περιπτώσεων μειρουμένων στὰ δάκτυλα τῆς μιᾶς χειρὸς, ὅπου κάποια κείμενα ὑπῆρχε λόγος νὰ τεθοῦν στὴ γλῶσσα τους, παρατιθεμένης πάντως καὶ τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως.

Ἡ γλῶσσα τοῦ ἔργου ἀκολουθεῖ τὰ κελεύσματα τοῦ Κοραῆ. Εἶναι μιὰ καθαρολόγος δηλ. γλῶσσα, ποὺ ἀποφεύγει νὰ χρησιμοποιοῦν ξένες λέξεις, ἀλλὰ ἐπιμένει νὰ καλλιεργεῖ τὴν ἑλληνικὴν, ἀντλώντας ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς ξεχασμένους γλωσσικοὺς ἢ ιδιωματοικοὺς τύπους, δημιουργώντας νεολογισμοὺς καὶ ἀπορρίπτοντας ξενικὲς συντακτικὲς μορφές.

Τὸ μέγα αὐτὸ ἔργο θὰ ἦταν ἀδύνατο νὰ συγκροτηθεῖ μὲ τέτοια εὐρύτητα, τέτοια ἐνημέρωση, τέτοιο βάθος, τέτοια τεκμηρίωση, τόσο λεπτομερεῖς περιγραφές, τόσο εὐστοχες παρατηρήσεις, χωρὶς τὶς πολιτικὲς θέσεις ποὺ κατελάμβανε ἀλληλοδιαδόχως καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως.

Δὲν ἐπεδίωκε αὐτὲς τὶς θέσεις. Τοῦ προσεφέροντο, γιὰ τὴν κατὰ τοὺς χαρακτηρισμοὺς τοῦ Φιλῆμονος τὸν διέκρινεν *οὐκὶ τελειότης γλώσσης ἢ πείρα πολιτικῆ, ἀλλ' εὐχέρεια μεγάλῃ περὶ τὸ γράφειν, νοῦς ἐπιδεκτικὸς καὶ φιλοπονία ἄκρα*. Ἐξ ἄλλου, οἱ τὰ πρῶτα φέροντες, φιλοδοξοῦντες νὰ ἀναρριχηθοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τῆς ἱεραρχίας, θεωροῦσαν ὅτι δὲν ἐπεδίωκε νὰ τοὺς ὑποσκελίσει, ἀρκούμενος εἰς τὰ *δευτερεῖα*, κατὰ τὴν ἔκφραση καὶ πάλιν τοῦ Φιλῆμονος.

Ἐνῶ ἐκεῖνοι ἔφθαναν μέχρις ἐπιδιώξεως φυσικῆς ἐξοντώσεως τοῦ ἀντιπάλου, ὁ Σηπλιάδης ἐργαζόταν ὑπὸ ἄθλιες συνθήκες, μέχρις αὐτοθυσίας, ἀνιδιοτελεῆς καὶ φιλόπρονος πατριώτης, μακρὰν τῶν ἐμφυλίων διενέξεων. Αὐτὴ ἡ ἔμφυτος πολιτικὴ συμπεριφορὰ τὸν ἀνέδειξε εἰς σημαντικὴν πολιτικὴν προσωπικότητα καὶ τὸν ἔφερε χωρὶς νὰ τὸ ἐπιδιώξει εἰς τὴν οἰομένη κορυφὴν τῆς

ιεραρχίας, τὸν πρῶτον μετὰ τὸν Ἐνα, τὸν ἰδιοφυῆ Κυβερνήτην, τοῦ ὁποίου ἐκέρδισε εὐλόγως τὴν ἀμέριστον ἐμπιστοσύνην.

Ὅπως εἶναι πρόδηλο, τὸ ἔργο αὐτὸ ἀποτελεῖ, πέραν τῶν ἄλλων, καὶ σπουδαία πηγὴ γιὰ τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια, μιᾶς διεθνoῦς ἐπιπέδου ἰδιοφυoῦς διπλωματικῆς προσωπικότητος, πού σφράγισε τὴν εὐρωπαϊκὴ ἱστορία τοῦ 19^{οῦ} αἰῶνος. Εἰρήσθω ἐν παρόδῳ ὅτι ἡ μελέτη τῶν καποδιστριακῶν κειμένων, ἰδίως δὲ τῶν γνωστῶν ὑπομνημάτων πού συνέθεσε ὁ Καποδίστριας κατὰ τὴ διάρκεια τῆς σταδιοδρομίας του ὡς ὑπουργοῦ τῶν ἐξωτερικῶν τῆς Ρωσίας, ἐνδιαφέρει τὰ μέγιστα τὴ Γεωπολιτικὴ, ὡς ἀναλυτικὴ γεωγραφικὴ μέθοδος. Ἴσως μὲ τὸν καιρὸ καταστῆ συνείδηση ὅτι ὁ μέγας Κερκυραῖος, ἓνας πραγματικὸς homo universalis, εἶχε προηγηθεῖ κατὰ τοὺς γεωπολιτικοὺς προβληματισμοὺς τοῦ Γερμανοῦ Friedrich Ratzel (1844 – 1904) καὶ τοῦ Βρετανοῦ Halford J. Mackinder (1861 – 1947), οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται ὡς πατέρες τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτοῦ κλάδου, ἐνῶ διεμόρφωνε τὴν πολιτικὴ τῆς Ρωσίας καὶ ἀργότερα ἀγωνιζόταν γιὰ τὴ συγκρότηση τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας.

Ἡ μελέτη τῶν κειμένων τοῦ Σπηλιᾶδη δίνει ἀνάγλυψη τὴν πολιτικὴ τῶν μεγάλων δυνάμεων ἐναντι τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὸ 1821 καὶ ἐξῆς, ἐξηγεῖ δὲ καὶ τὴν ἐπιλογὴ τοῦ Καποδίστρια νὰ στραφῆ πρὸς τὴ Ρωσία, ἀντὶ τῆς Γαλλίας τοῦ Ναπολέοντος. Ἐξηγεῖ, ἐπίσης, καὶ τὴ στάση τῆς Ἀγγλίας ἐναντι τῶν Ἑλλήνων, θεωρουμένων ὡς ἀνταγωνιστῶν τῶν, στὸ ἐμπορικὸ πεδίο καὶ στὴ ναυσιπλοΐα. Παρὰ ταῦτα, αὐτὸς δὲν ὑπῆρξε ὁ μόνος σημαντικὸς λόγος τῆς ἐχθρικής στάσεως τῆς μεγαλυτέρας τότε ἀνὰ τὸν κόσμον ναυτικῆς δυνάμεως: Κατὰ τοὺς Ἀγγλοὺς, τυχὸν συγκρότησις ἀξιολόγου πολιτείας στὸν ἑλληνικὸ χῶρον, πού θὰ διεκδικοῦσε μελλοντικῶς τὴν κυριαρχία τῶν Δαρδανελλίων, ἐπιστεύετο ὅτι θὰ ἄνοιγε τὸν πολυπόθητο δρόμον τῶν Ρώσων πρὸς τὶς θερμὲς θάλασσες. Τὸ ὁμόδοξον Ρώσων καὶ Ἑλλήνων παρουσίαζε ὡς δεδομένη τὴν πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ τους συνεργασία, πού, πλὴν ἄλλων, θὰ ἔθετε σὲ κίνδυνον καὶ τὸν δρόμον πρὸς τὶς Ἰνδίες διὰ τοῦ Σουέζ.

Ἡ Γαλλία, ἐξ ἄλλου, σχεδίασε, ὅπως περιγράφεται ἀπὸ τὸν Σπηλιᾶδη, καὶ εἰργάσθη συντόμως ἐπὶ τῶν σχεδίων συμπράξεως Αἰγυπτίων, Γάλλων καὶ Ἑλλήνων, γιὰ τὴν ἄλωση τοῦ σουλτανικοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μὲ σουλτάνο εἴτε τὸν Ἰμπραήμ, θετὸ γιὸ τοῦ Μωχάμετ Ἄλυ τῆς Αἰγύπτου ἢ τὸν ἐξισλαμισθέντα Γάλλο στρατάρχη Σέβες, πού ἔλαβε τὸ ὄνομα Σουλεϊμάν μπεης, ὅποτε καὶ ὁ ἔλεγχος τῆς ὁδοῦ τῶν Ἰνδιῶν θὰ περιήρχετο ἀναμφισβητήτως εἰς τοὺς Γάλλους. Ἀλλὰ ἡ σύγκρουσις τῶν γαλλικῶν συμφερόντων μὲ τὰ ἀγγλικά ματαίωσε τὶς γαλλικὲς φιλοδοξίες.

Πρέπει νὰ ὑπογραμμισθεῖ ἐδῶ τὸ λίαν ὑψηλὸ ἐπίπεδο τῆς ἐκδοτικῆς ἐργασίας τοῦ παλαιοῦ συναδέλφου στὸ Ἴονιο Πανεπιστήμιον, φιλολόγου καὶ ἱστορικοῦ, κυρίου Παναγιώτου Φ. Χριστοπούλου, ἔργο γιὰ τὸ ὁποῖο δαπάνησε, ὅπως εἶναι φανερό, μεγάλο χρονικὸ διάστημα. Ἡ φιλολογικὴ ἐπεξεργασία ἐνός

τόσο έκτεταμένου κειμένου κάπου 3.500 σελίδων, πού ὁ συγγραφέας του ἔγραφε καί βελτίωνε σ' ὅλη του τή ζωή, ἔπρεπε νά μεταγραφεῖ ἀπό τὸ χειρόγραφο, νά ἀντιβληθεῖ, νά πλουτισθεῖ μὲ κριτικὲς παρατηρήσεις, νά ἀποκτήσει ὀρθογραφικὴ ὁμοιογένεια, νά ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὶς διττο- ἢ καὶ τριτογραφεῖες, νά εὑρεθοῦν οἱ ἀντιστοιχίες πρὸς τὰ ξένα κύρια ὀνόματα καὶ τοπωνύμια, νά ἐπαληθευθοῦν κατὰ τὸ δυνατὸν οἱ ἀναφορὲς στὶς πηγὲς τῆς ἐποχῆς, νά λάβει τὴν κατάλληλη τυπογραφικὴ μορφή καὶ νά εὔρετηριασθεῖ. Τὰ ἀποτυπώματα ἐνὸς ὀλοκλήρου ἀρχείου δυσεύρετων σφραγίδων τῆς ἐποχῆς, πού ἀνήκαν στὶς ἀλληλοδιάδοχες ἀρχές, ἑλληνικὲς καὶ ξένες, πού δραστηριοποιήθηκαν ἐκείνη τὴν ἐποχὴ στὸν ἑλληνικὸ χῶρο βρῆκαν, ἀκόμη, τὴ θέση τους μέσα στὶς σελίδες τοῦ ἔργου. Ὁ κ. Χριστόπουλος ἐπέτυχε νά πλουτίσει τὴν ἱστορικὴ μας βιβλιογραφία μὲ ἓνα κορυφαῖο ἔργο, ἓνα πραγματικὸ ἐπίτευγμα ἀψόγου ἐπιστημονικῆς ἐπεξεργασίας καὶ ἐμφανίσεως. Εἶναι ἄξιος τοῦ δημοσίου ἐπαίνου.

Ἀξιέπαινο εἶναι ἐπίσης τὸ, διὰ πρώτην φορὰν ἐμφανιζόμενον ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ κυρίου Στάθη Ν. Τσοτσροῦ *Ἰνστιτοῦτο Διεπιστημονικῶν Ἐρευνῶν Ἀνάπτυξης "Χαρίλαος Τρικούπης"*, πού ἀνέλαβε τὶς δαπάνες ἐκδόσεως. Σημειώνουμε, τέλος, τὸ εὐχάριστο γεγονός ὅτι μ' αὐτὴν τὴν ἐκδοσὴ ἀναβιώνει ἡ σειρά *Ἀρχεῖα τῆς Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Ἱστορίας*, πού εἶχε ἰδρύσει ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, μὲ τὴν ἐποπτεία τῶρα τῶν κκ. Στάθη Ν. Τσοτσροῦ καὶ Παναγιώτου Φ. Χριστοπούλου.